

# PLEIDOOI VOOR **BIODIVERSITEIT IN HET BOS**

*Natuurpunt stelt zich tot doel om in elke Vlaamse provincie een ecologische bosuitbreiding te verwezenlijken. Bij de discussie rond de invulling van de structuurplannen herinneren wij voortdurend de politici aan de doelstelling van het Structuurplan Vlaanderen om de beloofde 10.000 hectare ecologische bosuitbreiding een concrete plaats te geven. Ook in de eigen beheerde gebieden heeft het natuurlijke bos vanzelfsprekend een belangrijke plaats. Naast het goed beheer van aanwezig natuurlijk loofbos ontstaat er in grote delen van deze natuurgebieden spontaan bos, aangepast aan de lokale natuurlijke omstandigheden. Hierdoor komt er op de terreinen die Natuurpunt beheert – geleidelijk en dikwijls ongemerkt – heel wat bos bij. Uitgangspunt voor Natuurpunt is hierbij dat een bos méér is dan een verzameling bomen.*

*Met de Dag van de natuur op 15 en 16 november stellen we in Oost-Brabant een aantal van de projecten in onze regio in de kijker.*



1.1.



1.2.



1.3.

## Ten geleide

Bij de verwerving en het beheer van natuurgebieden gaat er veel aandacht naar bedreigde natuurtypes zoals moerassen, open water, bloemrijke graslanden en heide. Terecht, want dergelijke habitats genieten bij eigenaars weinig of geen waardering en het teniet doen ervan gaat nog elke dag door. Actief opruimen mag dan dikwijls wettelijk niet langer, maar uitblijven van gepast beheer of het niet verhinderen van sluipende aantastingen doen verder hun slopende werk. Onverschilligheid, onwetendheid, opkuiswoede of geldgewin, altijd is er wel een reden waarom gevarieerde natuur buiten de beheerde natuurgebieden weinig toekomst heeft. Alhoewel evenmin gespaard in de woelige 20<sup>ste</sup> eeuw, is de achteruitgang van het bosbestand in Vlaanderen afgelopen decennia minder groot in vergelijking met andere natuurtypes.

In theorie is de bosoppervlakte in Vlaanderen sinds het bosdecreet van 1990 zelfs wettelijk gewaarborgd. Een aantal dieren en planten van het strikte bos vergaat het de laatste jaren zelfs vrij goed in vergelijking met hun collega's daarbuiten.

Toch mogen we daarom niet denken dat het bos onze expliciete aandacht niet behoeft. De oppervlakte aan bos (en natuur in het algemeen) is in Vlaanderen zeer laag, nog erger is het dikwijls gesteld met de kwaliteit die langs verschillende kanten aangetast blijft. Het is ook van belang om bossen voor de houtproductie en bossen die mikken op een hogere biodiversiteit duidelijker te kunnen onderscheiden, desnoods zelfs beter te scheiden. Want lang werd gedacht en zelfs bewust voorgehouden dat alle bos, ook buiten de reservaten, een goede kans zou hebben. Maar niets blijkt minder waar. Onze vereniging wil hieronder haar standpunt en politiek voor meer en beter bos verduidelijken en haar initiatieven terzake in Oost-Brabant toelichten.

*1. Een historisch terugblik leert dat de teloorgang van het bos niet van vorige eeuw maar al van zeer lang daarvoor dateert. In grote delen van Europa – en Vlaanderen in het bijzonder – is het bos reeds vanaf de middeleeuwen – en soms al veel vroeger – hopeloos versnipperd. Een zeer intensief gebruik drukt sindsdien sterk op de natuurwaarden van het bos. Standplaatsen werden aangepast door ontwatering en bodembewerking, snel renderende exotische boomsoorten werden aangeplant. Het meeste bos in Vlaanderen is dus al lang geen synoniem meer voor natuur.*

**1.1. Prent middeleeuwse bosontginning**

**1.2. Naalduhoutaanplanting - Averbode**

**1.3. Aanplanting - Vallei Lipsebeek, Herent**



## Bosgeschiedenis in een notendop

De grootste slag aan het bos is al vele eeuwen geleden toegediend. In Vlaanderen geraakte het bos reeds tijdens de middeleeuwen definitief en hopeloos versnipperd. Begrijpelijk dat in een dichtbevolkte regio de klemtoon volledig op de voedselproductie kwam te liggen. Om aan de houtbehoefte te voldoen werden enkel op de voor landbouw meest ondankbare plaatsen bossen gespaard of aangelegd. Daarbij trachtte men ook hier de productie maximaal te verhogen door ontwatering, aanplantingen, dunningen, uitschakeling van wilde grazers. Daardoor is het bos bij ons al lang geen 'natuurlijke habitat' meer. Het was en is onderdeel van het landbouwsysteem waarvan de 'bosbouw' een volwaardige tak is. Enigszins een uitzondering hierop vormden bijvoorbeeld, een aantal domeinbossen, o.a. voor de jachtpartijen van 'de elite' die in Vlaanderen steeds goed thuis was.

Dus al eeuwenlang drukt de bosbouw een zware stempel op de natuurwaarden in het bos. Echter, net zoals de landbouw, moest men het in het verleden dikwijls stellen met de weerbarstige bodemcondities en de boomsoorten eigen aan ons klimaat en de natuurlijke vegetatie. Ook was men veelal genooddaakt kleinschalig te werken. Daardoor bleven de natuurwaarden in het bos toch nog aanzienlijk, spijs het verdwijnen van tal van 'sleutelsoorten' zoals bijna alle grote zoogdieren en veel soorten van dood hout. Andere habitats die oorspronkelijk in het bos slechts een zeer marginale plaats moeten gehad hebben -zoals heiden- en graslanden- kregen in datzelfde landbouwsysteem dan wel enorm veel ruimte. Zo bestond het grootste deel van de zandstreken eeuwenlang uit bijna ononderbroken heidevelden en de overstroombare valleien quasi volledig uit kruidenrijke broeken en beemden. Biodiversiteit was er in dit traditionele 'halfnatuurlijk landschap' nog in overvloed, maar de dimensies waren door de mens drastisch gewijzigd. Het bos in Vlaanderen heeft dus al lang weinig of niets meer te maken met 'oernatuur'.

## Geswicht en gesandwicht.

Een tweede grote verandering kwam er met de mechanisatie van de land- en bosbouw in de 19<sup>de</sup> eeuw. Daarbij werd de locatie van veel landbouwgronden en bossen in het Oost-Brabantse landschap totaal geswicht. Veel schrale heuvelruggen zoals b.v. in het Hageland (wat letterlijk 'bosland' betekent) bleven tot aan het begin van de 19<sup>de</sup> eeuw grotendeels bos, in sommige gemeenten toen nog tot 70% van het grondgebied! Echter, met de uitvinding van de kunstmest en de sterk verbeterde ontginningsmethoden – en aangevuurd door industriële en demografische revoluties – was het plots wel mogelijk om deze gronden 'vruchtbaar' te maken. Op enkele decennia tijd werden de meeste overgebleven oude bosgebieden grotendeels opgeruimd. Een vooraanstaand landbouwdeskundige merkte toen op dat de Hagelanders bos te lijf gingen op plaatsen die landbouwkundig echt niet de moeite waren en beter als bos zouden opbrengen... Waar de overstroombare valleien sinds de middeleeuwen – en wellicht op sommige plaatsen al lang daarvoor – grotendeels open gras- en hooiland waren, worden vanaf begin

*2. Lang werd gedacht of gehoopt dat de natuurwaarden van het bos perfect aan hun trekken konden komen in productiebossen. Uiteraard moet -net zoals in landbouwgebieden- de natuur ook een plaats krijgen in het productiebos, maar een aantal bosstypes hebben enkel een realistische kans in natuurresevaten. Natte bossen, dood hout, spontane processen zoals windval en overstroming... het wordt door veel privé eigenaars nog rap afgedaan als 'de wildernis'.*

**2.1. Oude bomen en dood hout in New Forest - Groot-Brittannië**

**2.2. Bloemenrijke open plek - natuurgebied Koebos, Bierbeek**

**2.3. Windval - Tafelbos, Lubbeek**

**2.4. Nat valleibos - natuurgebied Vorsdonkbos, Aarschot**



2.1.



2.2.



2.3.



2.4.



20<sup>ste</sup> eeuw gradueel de natste plaatsen beplant. Hierbij wint de populier – in steeds ‘verbeterde’ varianten – snel aan populariteit. Op de zandgronden werd ook de heide volop ontgonnen voor landbouw, de echt ondankbare stukken met duinen en vennen werden dicht beplant met naaldhout (zie hiervoor o.a. artikel Averbode Bos & Heide, in Natuur en Landschap 2008, nr. 2).

Daarmee wordt vanaf de vijftiger jaren van vorige eeuw het dilemma voor de biodiversiteit van bossen en de rest van het landschap compleet: de voormalige standplaatsen van het bos waren grotendeels nieuwe intensief bewerkte akkers geworden en de nieuwste standplaatsen met de aanplantingen bedreigden ei zo na de laatste voormalige overgebleven open en natte stukjes in de valleigebieden. Ook de heide is intussen helemaal voor de houtopbrengst nuttig gemaakt. Deze aanplantingen hebben weinig of niets meer van doen met het natuurtype ‘bos’. De standplaatsen zijn ‘aangepast’ door ontwatering en voorafgaande bodembewerking, streekeigen boomsoorten zijn nu grotendeels vervangen door snelgroeïende en soms agressieve exoten, spontane boom- en struikopslag worden dikwijls (letterlijk) afgedaan als een sta in de weg voor de opbrengst. Het gebruik en de exploitatie is overwegend grootschalig. Met extra toegangswegen en verhardingen is het bos toegankelijk gemaakt voor zwaardere machines.

Als hierover tegelijkertijd het sausje wordt uitgegoten van verdroging, vervuiling, vermesting, verdere versnippering... dan is meteen de belangrijkste oorzaak beschreven van de crisis van de biodiversiteit in ons landschap zoals we die vandaag kennen.

### Tijd en ruimte nodig voor biodiversiteit

In deze beide dimensies zijn een aantal cruciale sleutels voor een rijke biodiversiteit (en complexe interacties tussen levende en niet levende omgeving) te vatten:

Hoe groter een gebied en/of hoe beter de verbindingen (connectiviteit) met gelijkaardige gebieden, hoe meer soorten er zich kunnen vestigen en standhouden. Natuurlijke fluctuaties en lokaal uitsterven van soorten kan ondervangen worden door kolonisatie vanuit andere deelpopulaties in hetzelfde of een aangelegen gebied (metapopulatie). Veel soorten vereisen daarenboven een minimale grootte van het territorium of het areaal.

Hoe langer een ecosysteem op een bepaalde plaats voorkomt, hoe meer soorten normaliter de kans hebben om het (gerijpt) habitat te bevolken en er zich (zelfs door evolutie) in te passen. Veel soorten vestigen of passen zich slechts moeizaam in een levensgemeenschap in, b.v. vele plantensoorten afhankelijk van gerijpte bodems (chemische en biologische condities, aanwezigheid mycorrhiza of zwammen...). Planten en combinaties van planten zijn dan weer essentieel voor vestiging van (gespecialiseerde) fauna.

De meeste soorten zijn afhankelijk van verschillende stadia (kort) naast mekaar, b.v. water- en landbiotoop voor amfibieën, zonnig en

nectarrijk (bloemen!) naast dicht begroeïd en beschut voor veel insecten, grazig en bebost voor een aantal grazende zoogdieren... Voor veel planten is het een noodzaak om afwisselend te kunnen ‘schuiven’ naar gepaste standplaatsen omwille van in de tijd natuurlijk fluctuerende bodemcondities (uitloging, verzuring, periodieke overstroming versus periodieke uitdroging) en microklimaat. Gradiënten in bodem, reliëf en



3.1.



3.2.



3.3.



3.4.

*3. Anders dan in de bosbouw is het regel dat we in natuurgebieden bossen zo veel mogelijk spontaan laten ontstaan. Bomen en struiken vestigen zich vanzelf en dat levert voor de natuurwaarden een veel betere uitgangssituatie op dan netjes aanplanten. Het gaat dan niet altijd over de houtsoorten die het meeste opbrengen, maar wel over degenen die goed samenleven met veel andere soorten dieren en planten. Sommige beheervormen zoals periodiek hakhoutbeheer, kunnen op een kleinere oppervlakte in bepaalde gevallen leiden tot een hogere soortenrijkdom.*

**3.1. Bezoek aan spontane bosontwikkeling - Vorsdonkbos, Aarschot**

**3.2. Hakhoutbos - Kwade Schuur, Lubbeek**

**3.3. Extensieve bosbegrazing - natuurgebied Mene-Jordaan, Hoegaarden**

**3.4. Windval en open plek - natuurgebied Hagelandse vallei, Rotselaar**



waterhuishouding werken stabiliserend op de soortensamenstelling. De verspreiding van landbouwhulpstoffen zoals nitraten en fosfaten vervaagt echter deze zo nodige bodemgradiënten. Op vlak van voedselhuishouding is het zelfs zo dat veruit de meeste soorten van het binnenland zijn aangepast aan een 'natuurlijke voedselhuishouding, d.w.z. aan 'schrale' grond in landbouwtermen, en zich niet kunnen aanpassen aan extra toegedien-

de meststoffen zoals nitraten en fosfaten, die van nature maar met mondjesmaat voorkomen.

Periodiek terugkerende, maar ook accidentele 'veranderingen' in het habitat geven lucht en ruimte aan gespecialiseerde en aangepaste soorten, onder het motto 'wat een ramp is voor de ene is een zegen voor de (aangepaste) andere'. In de ecologie zijn deze processen bedacht met de term 'dynamiek'.

Laat het nu precies op al deze spelregels van de ecologie en de biodiversiteit grondig mislopen voor het bos in Vlaanderen. Want voormalige boscomplexen zijn versnipperd tot '**postzegels**' in het landschap, voor veel soorten wordt het minimumareaal bijlange niet gehaald, soorten sterven verder uit door opsluiting in een bebost eiland temidden van een steeds vijandiger bebouwde of bewerkte omgeving, zelfs de eventuele uitwegen via lineaire houtige elementen zoals houtkanten verdwijnen of degraderen verder. Veel bosorganismen hebben tevens de reputatie zich zeer moeilijk te verspreiden en te vestigen...

**Continuïteit** of de kans tot rijping van een bos is zoals eerder geschetst al helemaal een ramp: historische bosresten verdwenen nog recent en de recente bossen (aanplantingen) hebben nog geen historiek. De veranderingen verliepen bovendien zo snel dat veel soorten onmogelijk de switch konden maken (en gesandwicht werden). Bijkomende streep door de rekening zijn de ingebrachte exoten die totaal nieuw zijn voor de boslevensgemeenschap en waar de andere organismen – die afgelopen millennia continu samen geëvolueerd zijn – vaak gewoon geen blijf mee weten. Voor een bos dat al eeuwenlang ingeschakeld is in de productielogica is het zaak – net zoals in de landbouw - om natuurlijke variaties en accidenten zoveel mogelijk uit te sluiten. De natuurlijke dynamiek met overstromingen, beekverleggingen, verzuring, windval, begrazing, zelfs bosbranden zijn quasi lamgelegd. Het bos is nu voor veel soorten te eentonig en verworden tot eenheidsworst aangepast aan de saaie regelmaat en het ritme van bosbouwkundige behandelingen. Omgekeerd kan bosbouw soms zo onvoorspelbaar en bruusk te keer gaan dat dat dan weer veel soorten de das omdoet.

**Overgangen en afwisseling** in begroeiing zijn ook niet de sterkte van de huidige bosbouw. Hooghout en gelijkjarigheid (alle bomen naast mekaar even oud) geven gesloten en donkere bossen met weinig lucht en licht, laat staan bloeiende planten buiten het voorjaar. Hier bracht de vroegere, traditionele bosbouw dikwijls wel nog enig soelaas door het regelmatig perceelsgewijze verwijderen van de onderbegroeiing van struiken en kleine bomen voor hakhout, eventueel in combinatie met verspreid hooghout (middelhoutbeheer). Komt daar nog bij dat de boszoom, de overgang tussen bos en open land, en normaal gesproken één van de soortenrijkste plekken in een landschap, voor de meeste soorten ook niets meer te bieden heeft. De bosrand vormt nu een scherpe lijn en wat er nog

*4. Regelmatig worden nog authentieke resten van zgn. historisch permanente bossen aangetast of opgeruimd. En alhoewel de bomen volgens de boswetgeving elders door aanplant van nieuwe exemplaren moeten gecompenseerd worden, kan je de overige 'bosbewoners', de natuurlijke processen, de historiek, de samenhang met het landschap... niet mee verhuizen. Een verzameling bomen is bijlange nog geen bos!*

**4.1. Omzetting historisch permanent loofbos naar populieraanplanting (anno 2006) - Kleisebos, Tielt-Winge**

*Bijzondere bosbewoners:*

**4.2. Zwartblauwe rapunzel - Molenbeekvallei, Kortenber**

**4.3. Rode kelkzwam - natuurgebied Meldertbos, Hoegaarden**

**4.4. Keizersmantel - natuurgebied Walenbos, Tielt-Winge**



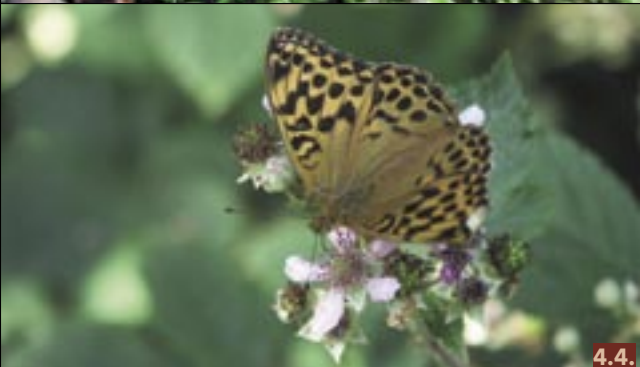
4.1.



4.2.



4.3.



4.4.

overblijft, is verruigd en aangetast door ingespoelde mest- en spuitstoffen. Gradiënten in bodem-, water- en voedselcondities worden hierdoor uitgevlakt, maar nog erger zijn de dikwijls reeds eeuwenoude ontwatering, bodembewerking en nivellering van het reliëf. De natuur van het bos is in een landschapsetting terecht gekomen van een collectie bomen naast mekaar en het absolute niets daarbuiten en veelal ook daarbinnen. Uit het

gedrag en de eigenschappen van de meeste bosorganismen weten we echter dat zij het bos verstaan als een samenhangend geheel van afwisselend gesloten en open delen, donker en licht, nat en droog, jonge en oude bomen door mekaar met veel dood hout. Dus: zeg niet zomaar bos tegen een bos!

### De stand van zaken

Bovenstaand verhaal is cru, maar nodig om de mythe van het Vlaamse bos als synoniem voor natuur (sterk) te nuanceren. Andere halfnatuurlijke habitats als heide, sommige graslanden, moeras... zijn wellicht veel meer 'natuur' dan het merendeel van het bos in Vlaanderen. Een historische terugblik leert ook dat de teloorgang van het bos niet van gisteren dateert, maar al een lange voorgeschiedenis kent. Vergelijkingen tussen de toestand van het bos van nu en enkele decennia geleden zijn dus zeer relatief, het glas was al lang grotendeels leeg.

Toch is er een lichtpuntje. In veel bossen in Vlaanderen loopt het de voorbije decennia duidelijk niet meer zo'n helse vaart als we in sommige Waalse of veel buitenlandse gebieden nog wel zien. De Vlaamse boswetgeving is sinds het bosdecreet van 1990 vrij streng en hecht relatief veel belang aan de recreatieve en ecologische waarde van het bos. Bovendien zijn er verschillende belangrijke openbare 'domeinbossen' waar een 'multifunctioneel beheer' is ingesteld. Veel kleinere privé eigenaars vinden hun bos een prima plek voor een dagje uit om wat ontspannend bezig te zijn en het brengt nog wat hout op ook. En ook voor de bejaging van een aantal wildsoorten is het bos nog een leuke plek en mag het wat wilder zijn.

In tegenstelling tot andere natuur blijkt de toestand van de resterende natuur in het bos volgens de laatste statistieken redelijk stabiel, verschillende soorten gaan er zelfs op vooruit. Het gaat dan vooral om soorten gebonden aan oudere bossen met zwaardere stammen en de sterk toegenomen hoeveelheid dood hout. Begrijpelijk als je weet dat midden vorige eeuw het hakhout nog de hoofdmoot uitmaakte van veel bossen. Maar ook de vestiging en uitbreiding van soorten naar de historisch gezien 'recentere bossen' zit in een positieve lijn. Daarbij speelt de geleidelijke vervanging van naaldbout door loofhout een positieve rol. Verder groeien een aantal marginale gebieden spontaan verder dicht met houtopslag, dit soms wel ten koste van andere waardevolle natuur zoals moerassen en heide.

In statistieken rond afnemende biodiversiteit vallen echter veel soorten op die feitelijk gebonden zijn aan boszomen, open plekken, bospoelen e.d. en in de listings onterecht ondergebracht worden bij graslanden, heiden of water. Nochtans kwamen deze wel degelijk voor in én waren gebonden aan bossen met hakhoutbeheer, begrazing, onverharde en brede bospaden... De vooruitgang van soorten in het bos blijkt zich dus vooral af te spelen in de bomen zelf, veel

*5. Volgens het Structuurplan Vlaanderen moet er plaats komen voor 10.000 hectare ecologische bosuitbreiding. Onze vereniging heeft tal van realistische voorstellen gedaan om oude bosrestanten terug te verbinden. Het gaat dan meestal om de bebossing van onvruchtbare, sterk hellende percelen waarop wateroverlast ontstaat. Gemakkelijker gezegd dan gedaan... Diezelfde weigerachtige overheid heeft echter verschillende internationale overeenkomsten gesloten om de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen. Een aantal bossen zijn hiervoor nochtans van cruciaal belang.*

**5.1. Versnipperde historische bossen van het Hageland - Netelzeep, Bekkevoort**

**5.2. Overgebleven waardevolle snippers bos in het golfterrein te Tielt-Winge**

**5.3. Geplande villaverkaveling aan de bosrand - Tielt-Winge**

**5.4. Infobord omvorming dennenaanplanting naar natuurlijk(er) bos, ven(n)en en heide - natuurgebied Averbode Bos & Heide**



5.1.



5.2.



5.3.



5.4.



minder op de bosbodem die verder blijft verduisteren en verzuren. Tekenend is deze negatieve evolutie voor een aantal voorjaarsbloei-ers en vogels van de bosrand.

### Beter bos

De objectieve meting van het bos aan ecologische criteria kan een leidraad zijn om in te schatten welk perspectief er aan de natuur van het Vlaamse bos kan geboden worden, tenminste als men dit essentieel deel van de biodiversiteit in Vlaanderen echt kansen wil geven. Dat hiervoor meer politieke moed en doortastendheid nodig zal zijn, is geen geheim. Te meer daar het bos traditioneel nogal eenzijdig opgeëist wordt voor belangen van bosbouw (en jacht). Uiteraard moet het de bedoeling zijn om zo veel mogelijk boseigenaars te sensibiliseren voor meer natuurwaarden in hun bos, waarbij de criteria hoger moeten liggen dan loofbomen op een rij, de bestrijding van vogelkers of die fazant die er nog schuilt. Natte bossen, dood hout, spontane processen... het wordt door veel privé-eigenaars nog steeds afgedaan als "vuiligheid", en "liever geen eiken want die groeien toch zo traag" of "al die struiken en klimplanten staan toch maar in de weg"... Specifiek sensibiliseren rond meer biodiversiteit in het bos is zeker een belangrijke opdracht van de door de overheid betaalde 'Bosgroepen' (verenigingen van boseigenaars) vermits diezelfde overheid tal van internationale overeenkomsten heeft gesloten om de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen. Bossen zijn hiervoor van cruciaal belang.

Net zoals de landbouw in haar gebieden steeds (zou) moeten zorgen voor een stevige basis aan natuurwaarden, mag dat ook van de bosbouw verwacht worden. Hierbij dienen best ambities en doelen rond habitats, soorten en processen volgens een helder begripkader te worden geformuleerd. Zeker als men weet dat ook de bossector steeds klaar staat om allerhande 'compensaties' van de overheid te eisen voor al dan niet veronderstelde minopbrengsten.

### Meer bos

Natuurpunt heeft steeds mee in de bres gestaan voor bosuitbreiding in Vlaanderen. Zo werd bekomen dat in het Structuurplan Vlaanderen 10.000 ha ecologische bosuitbreiding is ingeschreven. Maar in de lopende processen rond de afbakening van de agrarische en natuurlijke structuur voor Haspengouw, het Hageland en het Dijleland zijn we terecht gekomen in een processie van Echternach of zelfs erger...

Nochtans moet het mogelijk zijn om – met een landbouw in een Europese context en met steeds groeiende productieresultaten per hectare – grond vrij te maken voor het bos. Zo deden we verschillende voorstellen voor bosuitbreiding op relatief onvruchtbare, sterk zandige of stenige hellingen op de Oost-Brabantse heuvels, eventueel pas te realiseren 'op termijn' en mits allerlei overgangsen compensatiemaatregelen voor de landbouw. Het ziet er niet naar uit dat deze voorstellen snel werkelijkheid zullen worden.

*6. Sommige bossoorten gaan er volgens de statistieken terug op vooruit. Het gaat dan wel over soorten gebonden aan de oudere bossen met dikkere stammen en meer dood hout. Maar de vooruitgang blijkt zich vooral te beperken tot die soorten die leven in de bomen zelf, veel minder op de bosbodem die verder blijft verduisteren en verzuren. Ook soorten van bosranden en zomen gaan sterk achteruit. Het modale (productie)bos wordt als heel eentonig ervaren, zowel voor planten en dieren als door veel natuurliefhebbers.*

6.1. Reeën

6.2. Heideplek tussen struikgewas en jong loofbos - natuurgebied Molenheide, Aarschot

6.3. Slanke sleutelbloem

6.4. Natuurwandeling in het bos - natuurgebied Wijngaardberg, Rotselaar

Nochtans werd in alle concrete voorstellen ook het aspect van vertraagde waterafvoer en -infiltratie meegenomen, toch ook een noodzakelijk en dringend maatschappelijk probleem dat een oplossing behoeft. Veel van de wateroverlast en erosie ontstaat precies op deze in de 19<sup>de</sup> eeuw ontgonnen steile hellingen. We vragen ons zelfs af of het beleid de intenties van de structuurplannen nog wel wil nakomen.



Ook op vlak van biodiversiteit is onze eis meer dan gegrond. In veel van de sinds de 19<sup>de</sup> eeuw versnipperde historische bosrestanten komen nog soorten voor die ten dele nog overlevenden zijn van het grote bos van voorheen. Op het verdwijnen en uitsterven van deze soorten zit steeds vertraging, alle processen lopen in een bos nu eenmaal wat trager. Gewoon deze bossen terug met mekaar verbinden, zelfs met eerder productieverricht bos, zou onmiddellijk het verder uitsterven van deze soorten kunnen verhinderen en dus een ongezien resultaat genereren voor de natuur. Dat kan elders nooit bereikt worden. Uitstellen of niets doen betekent onherroepelijk biodiversiteitsverlies.

Voor deze voorstellen zou meer steun van de bossector mogen verwacht worden. Maar blijkbaar blijft men daar vooral kijken naar de bosbouwkundig marginale gronden. Uit recent Nederlands onderzoek blijkt echter dat men qua houtopbrengst veel beter af is met het bebos- sen van bewerkte en bemeste landbouwgrond dan veel te blijven investeren in voormalige beplantingen van heide, ven en moeras. In deze laatste liggen de kansen dan weer veel beter voor een gevarieerder natuurherstel omdat bodemchemie en zaadbanken van diverse rijke plantengroei er goed bewaard is. Onder gronden in land- bouwgebruik is de zaadvoorraad van interessante wilde planten snel uitgeput.

Bijna dagelijks doet onze vereniging nog tussenkomsten rond bedreigde bossen. Vooral de zogenaamde 'zonnevremde bossen' (bossen die op de bestemmingsplan- nen buiten de groene gebieden vallen) staan erg onder druk. En alhoewel de bomen volgens de boswetgeving elders door aanplant zouden moeten gecompenseerd worden, kan je de overige 'bosbewoners', de natuurlijke processen, de historiek, de samenhang met het land- schap...niet mee verhuizen. Zowel de wetgeving als de toezichthoudende overheid gaan hier nog te los over. Zo verdwijnen jaarlijks nog restanten van het historisch permanente bos in Oost-Brabant, zelfs met vergunning. Deze natuurwaarden zijn in regel onvervangbaar en betekenen steeds een definitief verlies van biodiversi- teit. We pleiten er voor om alle resten van het historisch permanente bos (minstens 200 jaar oud en wellicht nog veel ouder) onvoorwaardelijk een onaantastbaar beschermd statuut te geven.

### Het beste bos

Het multifunctioneel bosbeheer zoals dit in Vlaanderen in de wetgeving is ingeschreven, biedt zeker heel wat kansen voor de natuur in het grootste deel van onze bossen. Het uitgangspunt is echter vrij statisch; namelijk de bossen in hun huidige toestand beheren, en is dus gericht op de middelmaat van het goed ontgonnen, vrij statische en hout producerende bos. Voor de biodiversi- teit is er meer nodig en moeten er ook plekken zijn waar actief aan meer natuurlijke bossen kan gewerkt worden. De overheid heeft dit na jarenlang aandringen van na- tuurverenigingen begrepen en in een aantal traditioneel beheerde domeinbossen zoals b.v. Meerdaalwoud wer- den enkele bosreservaten opgericht. Ook onze vereni- ging kan belangrijke verwezenlijkingen voorleggen zoals het Kastanjabos te Herent, het Heidebos te Kortena- ken, het Kloosterbos te Holsbeek en op termijn ook grote delen van het Averbodebos.

Voor onze vereniging en andere natuurbeherende instanties liggen er zeker nog belangrijke kansen voor bosversterking in de oorspronkelijk natte of valleigebie- den. Verschillende natuurlijke bosgemeenschappen zijn hier gefragmenteerd of al lang zo goed als verdwenen. Van privé-eigenaars kan nauwelijks of niet worden verwacht dat ze warm lopen voor zompig elzenbroek of venig berkenbos. De huidige situatie is zo dat er mid- den in de reservaten vaak nog verspreide privé-percelen liggen die diep ontwaterd blijven waardoor de ontwikke- ling van natuurlijk bos gehypothekerd wordt. Nochtans is al aangetoond dat aansluitend bij bestaande hotspots inzake bosbiodiversiteit in natte gebieden binnen vrij overzichtelijke termijnen goede resultaten kunnen worden geboekt. Bekende voorbeelden in ons werkings- gebied zijn zeker het Vlaams natuurreservaat het Walen- bos te Tielt-Winge en de Vallei van de Drie Beken in Diest, maar ook de door Natuurpunt beheerde percelen in het Silsombos te Kortenberg, het Vorsdonkbroek, het Kalsterbos en de Meren te Aarschot, het Dunbergbroek te Holsbeek, de Spicht in Lubbeek, de Snoekengracht te Boutersem en Aronsthoek in Geetbets. Alhoewel veel minder in de aandacht dan de herstel- werkzaamheden voor heide, grasland en moeras vindt er in bijna alle beheerde natuurgebieden een spontane bosuitbreiding plaats. Dit is meestal een bewuste keuze, het is zonder twijfel zo dat natuurlijk bos in de beheer- plannen en bij natuurontwikkeling veelal de norm is.

Cruciaal is dat we hierbij veel verder willen zien dan bomen. Anders dan bij de bosbouw is het regel dat we in natuurreservaten bossen spontaan laten ontstaan. Trouwens, elk plekje dat ongemoeid wordt gelaten gaat op korte of lange termijn vanzelf ingepalmd worden door bomen. Dat zijn dan niet altijd de exemplaren die het meeste opbrengen, maar wel die er thuishoren en ruimte geven aan en samenleven met veel andere soor- ten dieren en planten. Bos en bomen zien we niet los van de rest van het natuurgebied, alles is onderdeel van het voortdurend in beweging zijnde en complex geheel.

### Dag van de natuur

Zoals hiervoor reeds aangekondigd werkt onze ver- eniging op zaterdag 15 en zondag 16 november actief aan het bosbeheer en de bosuitbreiding in een aantal reservaten. De Dag van de natuur is voor ons net zo goed een dag waarin we samen werken aan meer natuurlijk bos als aan andere vormen van 'natuur' die garant staan voor behoud en herstel van biodiversiteit. Voor de concrete gegevens: zie p. 8 en 9 van dit tijd- schrift

*Luc Vervoort*

*Fotografie:*

2.2., 3.3., 4.3., 5.1.: Pieter Abts

6.1., 6.2.: Theo Meulemans

Overige: Luc Vervoort en Ingrid Beerens



PROVINCIE  
VLAAMS • BRABANT

Campagne countdown 2010, met steun van de provincie Vlaams-Brabant, partner voor meer en betere natuur.